

تستِ جعبه مقوایی!

چرا کودکانی که با اسباب بازی کمتری
بازی می کنند، برای آینده آماده ترند؟

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه: تله‌ی اسباب‌بازی!

این سقوط آزاد از ۹۸٪ به ۲٪ اتفاقی نیست. مقصر اصلی این فاجعه، سرکوپ مهارتی است که علم روانشناسی به آن «تفکر واگرا» (Divergent Thinking) می‌گوید.

تفکر واگرا دقیقا چیست؟

از یک منظر، ما انسان‌ها دو مدل تفکر داریم:

۱. تفکر همگرا: یعنی برای هر مسئله، فقط «یک» جواب درست وجود دارد. (مثلا: ۲+۲ می‌شود ۴).
۲. تفکر واگرا: یعنی برای یک مسئله، می‌توان «ده‌ها» راه‌حل و راهبرد مختلف پیدا کرد دارد.

کودکان در ۵ سالگی، استادان بی‌بدیل تفکر واگرا هستند. ذهن آن‌ها برای یک مشکل، صدها راه‌حل عجیب می‌سازد. اما دقیقا از همین سن، آن‌ها وارد سیستمی می‌شوند که قاتل خاموش تفکر واگراست.

بسیاری از مدارس سنتی و حتی اسباب‌بازی‌های گران‌قیمت و هوشمند امروزی، صرفا ماشین‌های آموزشی «تفکر همگرا» هستند.

به همین دلیل است که ما نام این کتابچه را «تست جعبه مقوایی» گذاشتیم. نه چون یک تکه مقوا معجزه می‌کند؛ بلکه جعبه مقوایی نماد تمام چیزهایی است که دفترچه راهنما و دکمه خاموش/روشن ندارند. جعبه مقوایی نماد دنیایی است که در آن کودک شما یک مصرف‌کننده یا مجری دستورات نیست، بلکه یک «خلق کننده» است.

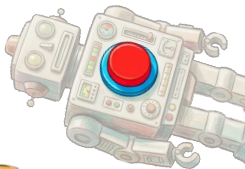
آماده‌اید نیوگ فرزندان را مشاهده کنید؟ ورق بزنید.

بایبید با هم صادق باشیم: پدری و مادری کردن در دنیای امروز، شبیه به یک مسابقه بی‌پایان است! ما دائما تحت فشار هستیم تا بهترین کلاس‌ها، متفاوت‌ترین اسباب‌بازی‌ها و پیچیده‌ترین ابزارهای آموزشی را برای فرزندان فراهم کنیم تا مبدا در آینده از بقیه جا بماند...

اما یک حقیقت علمی تکان‌دهنده وجود دارد که تمام محاسبات ما را به هم می‌ریزد:

داستان از یک تحقیق مشهور در «ناسا» شروع شد. ناسا از دکتر جورج لند خواست تا تستی برای سنجش توانایی «تفکر واگرا» (خلاقیت در سطح نیوگ) طراحی کند تا بتواند مهندسان و دانشمندان خلاق را شناسایی کند. چند سال بعد، دکتر لند همان تست را روی ۱۶۰۰ کودک ۵ ساله هم اجرا کرد. نتیجه خیره‌کننده بود:

۹۸٪ از کودکان ۵ ساله در سطح «نابغه» قرار گرفتند!

او تصمیم گرفت این تحقیق را ادامه دهد. ۵ سال بعد، همان کودکان دوباره تست شدند. نمره آن‌ها به ۳۰٪ سقوط کرد! در سن ۱۵ سالگی، این عدد به ۱۲٪ رسید. و در نهایت، وقتی این تست روی بزرگسالان انجام شد؟ فقط ۲٪

بازی اول: قدرت «دیگه چی؟»

لوازم مورد نیاز:

یک گیره کاغذ ساده (یا یک قاشق پلاستیکی) جلوی فرزندتان بگذارید. از او بپرسید:

«فکر می‌کنی با این قاشق، به جز غذا خوردن، چه کارهای دیگه‌ای می‌تونیم بکنیم؟ بیا با هم مسابقه بدیم که کی می‌تونه لیست طولانی‌تری بسازه!»

نکته طلایی:

یک فرد بزرگسال عادی معمولاً بین ۵ تا ۱۰ ایده به ذهنش می‌رسد. اما یک کودک با تفکر واگرای فعال، می‌تواند به مقداری بسیار بیشتر دست پیدا کند.

والدین عزیز، لطفا دقت کنید:

در این مرحله، شما فقط «ثبت‌کننده» هستید. نباید به هیچ وجه جلوی ایده‌های عجیب او را بگیرید. اگر گفت «می‌توانیم با آن دندان غول را تمیز کنیم»، با اشتیاق یادداشت کنید!

اگر فرزندم نتوانست چه؟

اگر فرزند شما ایده‌های کمی داشت، اصلاً نگران نشوید! این به هیچ وجه نشان‌دهنده کم‌هوشی او نیست، بلکه نشانه این است که ذهن او بیش از حد به دنبال «جواب درست و منطقی» می‌گردد. او نیاز دارد در محیطی قرار بگیرد که «اشتیاه کردن» در آن، بخشی از بازی باشد.

پیش‌دستان
حفظان‌و‌هی

بازی دوم: «کلیشه‌ها»

این تست چه چیزی را می‌سنجد؟

این چالش، انعطاف‌پذیری (Flexibility) و اصالت (Originality) ذهن کودک را می‌سنجد؛ یعنی توانایی پریدن از یک شاخه فکری به شاخه دیگر و خلق ایده‌های دست‌اول.

نکته طلایی:

کودکی که تفکرش در چارچوب گیر کرده (تفکر همگرا)، معمولاً دایره‌ها را فقط به یک دسته خاص تبدیل می‌کند؛ مثلاً همه را «صورت آدم» می‌کشد (صورت خندان، صورت گریان، صورت عصبانی). اما کودکی با تفکر واگرای بالا، دسته‌بندی‌ها را می‌شکند.

اگر فرزند شما ایده‌های کمی داشت:

به این معناست که ذهن او در «منطقه امن» گیر افتاده است و از ارائه ایده‌های غیرمعمول می‌ترسد مبادا که «غلط» باشند. این کودکان به مدرسه‌ای نیاز دارند که به جای تنبیه اشتباهات، شجاعت متفاوت فکر کردن را تشویق کند.

لوازم مورد نیاز:

روی یک برگه کاغذ سفید، ۱۰ تا ۱۵ دایره ساده و هم‌اندازه بکشید. برگه و یک مداد را به فرزندان بدهید و بگویید:

«بیا با هر کدام از این دایره‌ها به نقاشی جدید بکشیم، اما هیچ‌کدام نباید شبیه قبلی باشه! بیا ببینیم در ۳ دقیقه چند تا دایره را می‌تونیم به چیزهای جدید تبدیل کنیم؟!»

والدین عزیز، لطفا دقت کنید:

در این تست اصلاً مهارت نقاشی و زیبایی خطوط مهم نیست، حتی اگر کودک با چند خط کج و معوج منظورش را رساند، آن را بپذیرید. شما فقط به دنبال «تفاوت» ایده‌ها هستید، نه یک اثر هنری. چرا این تست مهم است؟

بازی سوم: «جعبه جادویی»

این تست چه چیزی را می‌سنجد؟

این تست قدرت بسط دادن و گسترش ایده (Elaboration) را به چالش می‌کشد. اینکه کودک چقدر می‌تواند به یک شیء خنثی و بی‌جان، جزئیات، احساسات و کاربردهای پیچیده اضافه کند.

لوازم مورد نیاز:

همان جعبه مقوایی معروف را (ترجیحا یک جعبه نسبتاً بزرگ که کودک بتواند داخلش برود یا دست‌هایش را در آن آزادانه حرکت دهد) وسط اتاق بگذارید. هیچ اسباب‌بازی دیگری آن اطراف نباشد. بگویید:

«این دیگر یک جعبه نیست! به نظرت چه چیزی می‌تواند باشد؟»
حالا عقب بنشینید و فقط تماشا کنید.

نکته طلایی:

ذهن واکرای قدرتمند، فقط به گفتن «این یک سفینه است» بسنده نمی‌کند. او شروع به ساختن دکمه‌های نامرئی، صدای موتور فضایی، هشدار برخورد با شهاب سنگ و حتی گفت‌وگو با آدم‌فضایی‌ها می‌کند.

او از یک جعبه خالی، یک «جهان سه‌بعدی پر از جزئیات» می‌سازد.

اگر فرزند شما

ایده‌های کمی داشت:

و زود از بازی با جعبه خسته شد و گفت «حوصله‌ام سر رفت»، زنگ خطر به صدا درآمده است! این یعنی او به اسباب‌بازی‌های «آماده» و دیجیتالی وابسته شده و ماهیچه تخلیص ضعیف شده است. او نیاز به محیطی دارد که به جای مصرف‌کننده بودن، او را وادار به «خلق کردن» کند.

والدین عزیز، لطفا دقت کنید:

مطلقا هیچ ایده‌ای به او ندهید! نگویند «بیا فرض کنیم این یک ماشین است». سکوت کنید و اجازه دهید او خودش با فضای خالی جعبه ارتباط برقرار کند و سناریو بسازد.

پیش‌دستان
حفظان و می

بازی چهارم: «داستان بن بست»

این تست چه چیزی را می‌سنجد؟

این بازی حل مسئله خلاقانه (Creative Problem Solving) را در لحظه می‌سنجد. دنیا به سرعت در حال تغییر است و فرزندان ما با مشکلاتی روبه‌رو خواهند شد که هنوز در هیچ کتابی برایشان جوابی نوشته نشده است.

نکته طلایی:

کودکان با تفکر خطی و همگرا معمولاً منتظر یک «ناجی» می‌مانند (مثلاً مامانشان او را نجات دهد). اما کودکانی با تفکر واگرا، خودشان با استفاده از ابزارهای محیطی راه حل می‌سازند (مثلاً می‌گویند با هویج‌هایی که در جیبش بود با گرگ معامله کرد!).

اگر فرزند شما

ایده‌های کمی داشت:

اگر در داستان گیر کرد یا گفت «نمی‌دانم، گرگ او را خورده»، نشان می‌دهد که یادگیری مبتنی بر «حفظ کردن»، قدرت تحلیل و یافتن راه‌حل‌های جایگزین را در او کم‌رنگ کرده است. او باید یاد بگیرد که برای هر مشکل، ده‌ها راه‌حل پنهان وجود دارد.

لوازم مورد نیاز:

یک داستان کوتاه و هیجان‌انگیز برای فرزندان تعریف کنید و آن را دقیقاً در یک نقطه بحرانی (بن‌بست) قطع کنید. مثلاً:

«خرگوش کوچولو داشت از دست گرگ فرار می‌کرد تا اینکه رسید به لبه یک دره عمیق. پلی که روی دره بود شکسته بود و گرگ هم داشت از پشت سر نزدیک می‌شد. به نظرت خرگوش چطور خودش را نجات داد؟»

والدین عزیز، لطفاً دقت کنید:

هرگز جواب‌های او را با منطق دنیای واقعی نسنجید. اگر گفت «پرواز کرد» نگویند «خرگوش‌ها که پرواز نمی‌کنند!». هدف ما یافتن منطق نیست، بلکه یافتن شجاعت ذهن برای حل یک بحران است.

رمزگشایی ذهن نونهال شما

خبری از نمره نیست!

ممکن است منتظر یک جدول امتیازدهی باشید تا ببینید فرزندتان نمره «الف» می‌گیرد یا «ج»!
اما باید یک قانون مهم را به یاد بیاوریم: «خلاقیت و تفکر واگرا با اعداد سنجیده نمی‌شوند، بلکه با مشاهده درک می‌شوند».

هدف این ۴ چالش، برچسب زدن به کودک شما نبود؛ بلکه یک «عکس‌برداری رنگی از وضعیت فعلی ذهن او» بود:

طیف دوم: ذهن رها و کاوشگر

(تفکر واگرای غالب)

نشانه‌ها: ایده‌های عجیب و غریب داد، دایره‌ها را به چیزهای بی‌ربط تبدیل کرد، با جعبه مقوایی یک دنیای جدید ساخت و راه‌حل‌های تخیلی برای نجات خرگوش ارائه داد.

راه‌کار: تریک می‌گوییم! ماهیچه تفکر واگرا در فرزند شما بسیار قوی است. او هنوز به محدودیت‌های دنیای بزرگسالان عادت نشده است و شجاعت متفاوت فکر کردن را دارد.

نیاز آموزشی: چالش اصلی اینجا است! قرار دادن این ذهن رها در یک سیستم آموزشی خشک و حفظیات‌محور، مانند حبس کردن یک پرنده در قفس است. او به محیطی نیاز دارد که به جای سرکوب این ایده‌ها، آن‌ها را به سمت «حل مسئله واقعی» هدایت کند و نقش معلم در آن، نه یک سخنران یک‌طرفه، بلکه یک «تسهیلگر تفکر» باشد.

یک حقیقت علمی که باید بدانید:

تحقیقات گسترده پروفیسور جان هتی که بیش از ۳۰۰ میلیون دانش‌آموز در سراسر دنیا را مورد بررسی قرار داده، نشان می‌دهد که تأثیر آموزشی «استراتژی‌های تفکر و یادگیری» به کودکان بیش از دو برابر از تمرین‌های متداول برای موفقیت در آزمون‌ها موثر است.
فرزند شما برای موفقیت در آینده، به مهارت تفکر نیاز دارد، نه مهارت حفظ کردن.

طیف اول: ذهن محتاط و

چارچوب‌دار (تفکر همگرای غالب)

نشانه‌ها: در تست‌ها ایده‌های کمی داد، زود خسته شد، مدام می‌پرسید «درست کشیدم؟» یا در داستان بن‌بست گفت «نمی‌دونم».

راه‌کار: نگران نباشید، فرزند شما خلاقیتش را از دست نداده است؛ بلکه «پنهان» شده! این رفتار احتمالا نشان‌دهنده ترس از اشتباه کردن و نیاز به تأیید بیرونی است و ممکن است ذهن او در حالت جستجوی «تنها جواب درست» گیر کرده باشد.

نیاز آموزشی: این کودک بیش از هر چیز به «امنیت روانی» نیاز دارد. مغز انسان در حالت ترس از قضاوت شدن، توانایی خلق کردن را از دست می‌دهد. او به محیطی نیاز دارد که در آن اشتباه کردن، نه یک نقطه ضعف، بلکه پله‌ای برای یادگیری باشد.

تهیه شده با مهر در

تماس از طریق:

۰۲۱-۲۲۵۱۳۵۳۰

یا

hafezanevahy.ir